

NOVI LJUDJE.

Spisal Stanko Majcen.

I.

Viničar Janez Markuš se je odkril in glas se mu je tresel od razburjenja.

»Gospod, zidate.«

V njegovih besedah je bilo toliko stisnjenega gneva in toliko stlačene odporne sile, da so se Markušu krčile pesti. Gospodar pa ni vedel, zakaj da bi se jezil, zavrtel je smotko v ustih in vprašal z glasom najmirnejšega, najpravičnejšega, pa tudi najzavednejšega posestnika v Slovenskih goricah:

»In . . . ?«

»In, gospod . . .« Markuš se je z in-om zaletel v stavek, ki naj bi razodel vso krivico gospodarjevega bogokletnega početja, a obtičal je pri drugi besedi in v goltancu mu je zažgralo.

Dihnil je sapo iz sebe in pobesil glavo. Očividno si je premislil.

»In, gospod . . . saj vidim, da niti ne veste, za kaj gre. Človek, ki stoji pred Vami, dela na Vaši zemlji triintrideset let. Triintrideset let hodi izpod strehe v hlev, iz hleva pod streho. Pol fare ne ve, da bi kdaj kdo drugi na tem vrhu obrezoval, koljil in regolil. Otroci me kličejo za kmeta, čeprav jim branim. To kaže samo, da sem po njihovi glavi zrasel s to zemljo. Moje roke ne poznajo drugega dela, moje noge ne znajo hoditi drugih poti, oči bi se ne navadile več drugemu kraju. Starec sem postal s to svojo trmo, s to svojo neumno ljubeznijo do tal.«

»Gospod, zidate. Niste me vprašali, kako in kaj. Tudi delavci me ne vprašajo. Gospodar je naročil, gospodar bo plačal. Prav njim, a tudi meni prav. Ponižen sem postal, ker nisem videl drugih ljudi nego Vas, Vašega očeta in Vašega deda. Meni noče v glavo, da bi se siloma upiral temu, kar ukrenete, ker vendar ne morete hudo želeti sebi in viničarju. Sad ste Svojeega očeta, Svojeega deda. Videl sem Vas, ko še niste bili . . . Pa kaj Vam pravim to. Rečem samo, da me je Vaš oče, Bog mu daj mir, vprašal za vsako stvar, preden jo je postavil. Za vsako. In kar stoji in kar leži, je delo najinih rok. Mojih in njegovih. Vi pa stojite, merite in merite, da Vam že vse križem gre, in nihče Vas ne razume. Ko stoji, kar je ležalo, vidim zločin. Zazidali ste mi dvorišče.«

Gospodar, trebušen tridesetleten meščan, je rajši sedel nego stal. Okrenil se je torej, ko je

videl, da bo govor še dolg, in jo je mahnil v hladnico. Markuš je hitel za njim, obrisal si spotoma usta v širok rdeč robec in obstal na pragu.

»Povejte, saj vidite, da ni časa.« Gospodar je položil desnico na mizo, iz smotke se je dvignilo stebelce dima.

»Vem, da nimate kamna v prsih, gospod Anton. Besed ne najdem, da bi Vam razodel, kar imam na duši. Naj Vam veljajo za to, kar so. Moja misel pa je taka. Poglejte, to je dvorišče« — stopil je v hladnico in potegnil s prstom po kameniti mizi — »in to je klet, ki jo zidamo. Načrti kažejo, da izgubim ves prostor pred hlevom. Kje bom napregal, kje bom basal seno, kje spravljal? Tri četrti dvorišča mi lahko pustite, če pomaknete notranji zid za seženj na desno. Za seženj — in Vam ni na škodo, meni pa v korist.«

Gospod Anton se je naslonil v listje in prsti roke, ki je ležala na mizi, so trepetali.

»Ne razumem, nič ne razumem. Ali sem posestnik, ali nisem? Triintrideset let ste tukaj in ne veste, kdo je prevzel po očetu? Hlapec ste bili in hlapec ste še. Kaj se je izpremenilo v teh tridesetih letih? Poglejte v bukvice, če ni tako. Sicer mi pa razložite, kaj pravzaprav hočete!«

Markuš je zakašljajal. Čutil je, da je njegovih razlogov konec. Skliceval se je na Antonovo dobro srce, pa kakor kaže, brez uspeha. Kaj bi še govoril! Obraz se mu je zmučil v hlapčevski nasme, a v očeh je zaplapolal rumen plamen.

»Samo prosim, gospod. Z mojstrom sva govorila oni dan. Star je kakor jaz, in kar je lesenega na teh hišah, je naredil on. Z očetom sta delala in dobro je bilo, kar sta napravila. Pritrtil mi je, ko sem mu razložil to. Zid pomaknemo za seženj na desno, pa bo. Vsaj solnca bom imel, če ne . . .«

»Kolikor vem, sva z mojstrom že naredila. Zidu ne bomo premikali. Stavili bomo, kakor kažejo načrti.«

»Torej niti solnca ne . . . ?« Markušu je curek sline zalil grlo.

»Solnca imate, kolikor ga hočete. Na dvorišču ga pa ne potrebujete.«

»Gospod . . . !«

Gospod je vstal, puhnil dim od sebe in vrgel ogorek preko mize.

»Navadili se boste na to, kakor ste se na vse prejšnje. Zavoljotega ni treba sporov med nama.«

Stopil je iz hladnice in si nategnil hlačni jermen. To je bilo potrdilo tega, kar je rekel.

»Torej ne bomo . . . ?«

»Kdo ne bomo? Ali ste Vi nekoliko ?«

Markuš se mu je umaknil, ko je stopil iz hladnice, a stal mu je trdno ob rami. Zdaj ali nikdar, si je mislil, in kolena so mu klecala.

Velik in svečan je bil glas, ko je rekel:

»Gospod, na tem dvorišču sem Vašemu očetu rešil življenje. Napregala sva tistega šeka, ki je že Bentovemu Tonču izpahnil rebro. Ravno sem vtikal preglj —«

Gospod Anton je zamahnil. Pomežikal je z očmi in si jih pomel, kot da mu je nekaj priletelo vanje.

»Jutri bomo grabili . . .«

»Grabili . . .« je suho ponovil Markuš, nato pa mu je zavrelo v ustih kakor gorka kri.

»Kdo bo grabil, vprašam Vas ?«

»Vi, saj ste viničar. Ali niste ?«

»Jaz . . . jaz . . . grem . . .«

Anton je potisnil pesti v hlačne žepe in odšel proti hiši. Na oglu se je ustavil, kot da nečesa pričakuje.

»Jaz . . . jaz . . .«

Markušu se je zdelo neverjetno, kako se vede Anton proti njemu. Neverjetno od človeka, ki je sin rajnega Antona.

Na oglu je stal, s hrbtom obrnjen proti njemu, in čakal.

»Zločinec!« je siknil Markuš, rekel pa ni nič.

»Ostane pri tem, kar ste dejali?« je vprašalo od ogla in Markuš še vedno ni videl drugega nego hrbet.

»Ostane,« je končal viničar in trenotek za tem ni vedel, kaj je rekel.

Trideset let . . . mu je šumelo po ušesih, a glas, ki ga je slišal, ni bil njegov. Nekdo drugi je govoril mesto njega. Le tisti, le tisti je bil Anton, ki je s hrbtom govoril z njim. Zapeklo ga je v prsih, zaščemelo ga je v dlaneh. Tam so ležali tramovi križema in spored, dva sta že stala. Pred dobro uro še je meril, za koliko bo treba pomakniti, da mu ne bo v sramoto, zdaj naj zazi-dajo ves breg — kaj mu mar. Saj ni več viničar, saj ni več hlapec gospoda Antona.

Med tramovi so ležali odrezki smrekovine, pod smrečjo skorjo je bilo zloženo orodje. Tesarji so odšli, solnce se je nagibalo k zatonu. Belo so se svetile stene poslopij, solnce jih je obžar-jalo popolnoma. Ni bilo ne dreves, ne grmov, da

bi branili žarkom. Posekali so vse, kar je zahteval načrt. Načrt, glava gospoda Antona.

In v dolini so se zgoščale sence. Poti med senožeti so se pregale kakor tenki trakovi megel, v jelšah je pošumevalo večerno, temno, neraz-ločno.

»K Franceljnu pojdem, poplaknem žolč,« je sklenil Markuš. »Tri nedelje me že ni k njemu. Grem pa zdaj, zadnjič, na njegov račun.«

Franceljnov mlaj je stal v solncu. Prapor je bliskal z njega zdaj belo, zdaj rdeče, kakor ga je vrgel veter, in smrečji venec se je pozibaval krog oskubenega debla.

Markuš je stopil v vežo in gorek gostilniški duh mu je puhal v obraz ob peči.

Široka je miza, široka in nizka je klop za njo. In Markuš je sedel in Markuš je pil in prihajal dobre volje. Pri prvem poliču si je naročil smotko — saj take kadi gospod Anton, ali ne? — a zinil ni nobene.

Francelj mu je zahajal v goste, a kar je govoril, o vremenu, o listju, o voznji, ni bilo bevka vredno. Pri drugem poliču si je Markuš prižgal pipo in se okrenil do gostov. Sedeli pa so tam njegove trije mejaši, poznal jih je po glasu. Kar ima zdajle vsak v žepu, jim ve natanko povedati, pa jim bo, Bog moj, moral tolmačiti tole prečudno vest: Janez in Anton sta se ločila. Toda premislil si je, v grlu ga je še vedno sušilo in v žepu je otipal denar. »Ho, sosed«, ga je opomnil preko mize Motnikov Tinč — služil je bil Radec-kega in imel desni rokav zataknen v suknjo — a Markuš je sedel dalje. Naročil je tretji polič, izpil ga premišljeno in odstavkoma in tedaj se mu je zahotelo . . . Vstal je in sedel k njim. Malce je pozasukal smotko med prsti, da bi jo videli vsi, in začel s svetim, potvorjenim glasom . . . So-sedje so ga poslušali in nihče se ni genil. Markuš se je na koncu svoje zgodbe zasmeljal, a nihče se ni smejal z njim. Oledeneli so jim obrazi, le Motnikov ga je usmiljeno pogledal izpod obrvi: »Pa vendar ne tako?« »Tako, tako in nič dru-gače.« Markuš se je sam sebi zdel tako tuj, da si je parkrat prestavil klobuk na glavi, preden se je zopet spoznal. »Tako, tako in nič drugače.«

Nikomur se ni hotelo smejati. Barakec si je iztrkal pepel iz pipe in na jeziku je imel: že dolgo se mi zdi, da je med vama nekaj, dragi moj Markuš — a molčal je rajši. Kaj, če ni res? Markušu se je lahko zmešalo. Perko pa je pomislil, da bi jutri naprosil Markuša za par volov. Njiva je močno strma, njegova vola pa sta hudo mlada. Pa vendar ne, da bi se mu to do jutri spačilo!

Markuš je plačeval, da je Franceljnu prihajalo čudno krož srca. Rad je imel Markuša in za vsako krono je vedel, ki jo ima sosed odveč.

Toda Markuš je plačeval, celo pel je, ko so se sosedje že davno razšli. Njegov hropeči glas je vzdramil hlapčka Jozvo, ki je spal za pečjo, in hlapček Jozva se je prekrizal. »Kaj se je zgodilo, da Markuš poje?«

Markuš je stopil na cesto in spoznal, da se je njegov praznik šele začel. Domov? Sto polen je do vrat. Pa kam! Ali je to tam gori še njegova koča? O časi, o bajta, o prevzetni gospodar Anton!

Markuš si je zatlačil srajco, ki mu je bila zlezla na hrbet, za hlače in se napotil v klanec. K cerkvi pojde, da, Arnejca obišče, Karla in napolned Mihca. To bo završelo po krčmi, ko jim pove.

Klanec je bil že temen. Pobočji sta padali vanj, napeti in brezoblični kakor dva hleba kruha.

Markuš se je domislil, da je pri Franceljnu pozabil pipo. Zaklel je dobrodušno in se ustavil. Takrat pa je zraslo iz tal, široko in plečato, in mu zaslonilo pot. Markuš je izpregledal in spoznal Janeza.

»Janez, moj sin . . .«

Janez je stal pred njim trezen, kakor da je ob štirih zjutraj in ne ob šestih zvečer. Iz njegovih prsi je kipelo gorko zdravje in srajca je pokala na rokah od sile mišic.

»Janez, moj sin, ali že veš?«

Markuš se je naslonil nanj in dobro se mu je zdelo, da je njegov sin tak, da mu sega on, oče, komaj do rame.

»Že veš, kaj se je zgodilo?«

»Tisto tam gori?«

»I, kaj pa, budalo. Kako pa veš, ali si poslušal?«

»Poslušal,« je rekel Janez in njegova kri je tekla mirno.

»Poslušal in ne vstal? In ne zagrabil polena in nadenj?«

»Kaj bi s polenom? Vidva sta imela. Meni nič mari. Dovolj sem star, da si poiščem drug stan.«

»Prav, prav, da tako govoriš, moj sin. Nočem, da bi bil drugačen. Toda, ali ne čutiš krivice? Ali se nisi rodil tam?«

Markušu se je zdelo, da mora zadeti v živo tega hladnega, teščega fanta. Zavedal se je, da je pijan, a zavedal se je tudi svojih besed. In zavedal se je predvsem svojega očetovstva.

»Saj si moj sin, ali ne, Janezek?«

Že ga je prosil in to ga je za hip streznilo. Duša se mu je zalila z žalostjo in solze so stopile v oči.

»Narazen sva šla in ti se ne ganeš? Sin . . . sin . . .«

Janez je stal tam, klanec mu je bil preozek in klobuk bi bil lahko posadil smreki na vrh, tako visok je bil. Toda bil je trd, negibek, prstén in solze ga niso genile, solze očetove.

»Nisem Vam zaukazal, pa tudi branil Vam nisem. Storite, kar se Vam zdi. Pa saj ste že rekli.«

»Rekel, rekel,« je pritrdil stari, »in ne bo več treba besede.«

Dvičnil se je, krepko se zravnal, in njegova senca je utonila v grabnu. Nad njim pa so se zasvetile tri lučke: lučka Andrejčeva, lučka Karlova in lučka Mihčeva.

II.

Janez ni dolgo stal v klancu. Že je padala rosa in med vejami in listjem so stale zvezde. Pešpot se je po drugi strani spenjala v graben in v grabnu so se svetile mlake. Janez je splašil žabo, ko je s škornjem čofnil v močvirje. Žaba je planila v vodo in nad njo so zaklokotali mehurji. Pot se je vila vkreber in Janeza so zarsbeli podplatje. Tam vrhu rebra stoji koča, s srebrotom pripeta na laporjevo peč, s srebrotom pripeta na zemljo. In sv. Rok je njen varuh. Nima sten ta koča, samo streho ima in duri so pri tleh, da se mora Janez prikloniti do pasu, če stopi skozi. Tudi mize ni v kotu, kjer visi podoba Zveličarjeva, tudi sv. Duha ni pred podobo. Dvoje lukenj pod stropom — skozi streho — je na večer zataknenih s šopi slame. Toda pod je gladek, snažen, pometen: plesalo bi se po njem, če bi se glava ne zadevala ob tramove.

In kdo sedi na ognjišču in kuha botri Bidrovki vodo za vodenične noge? Janeza je spreletelo sladko po udih in rad se je priklonil vsekdar, kadar se je zmisllil na te tramove.

Prestopil je prag in odprl izbine duri. Katica se je ozrla od lonca k durim, rekla pa nič. Odprla je duri, ki so držale v izbo — tam leži botra Bidrovka že tri leta in ne more vstati — in odstavila posodo.

Janez se je ozrl po njenih nogah — gnoj je kidala ves dan — in sedel na stol za duri.

Katica ne govori nič, dokler ni skuhalo vode in ni postavila vročega lonca Bidrovki v posteljo. A kadar je to opravila — drugega pri Bidrovih ne kuhajo — razdere s kavljem žerjavico, postavi kavelj v kot in se nasmeje.

Ej, ta smeh Katičin, kadar si Bidrovka že greje nože ob loncu, kadar so vrata v izbo že zaprta, kadar je že razdrta žerjavica v ognjišču!

Ej, ta smeh! Janez se ga ne more naužiti. Vstane, sede na posteljo in Katica se ne obotavlja. Jopa se še drži kože na hrbtu, toliko je popila potu čez dan, nože še tiče v gnoju, prav do podkolen so črne, a njena lica so snažna in rdeča, njene ustne kipeče in vzbočene ko zrele jagode.

»Ti, Katica!«

»Kaj pa danes?«

»Ti, Katica!« Janez je imel važno misel in zato je ni povedal takoj.

»To si bila pa danes pridna. Kdo te je potegnjal iz gnojišča, ko si tičala do kolen?«

»Kaj boš, saj nisi videl. Dva voza sem nakidala in za en voz ga je še. Saj nismo vozili vse leto. Štefan ga vzame, po pet na dom ga vzame, je rekel, v rebro si ga zapelje, kjer raste njegov muškatelec.«

Katica je cmaknila z jezikom in ni več mislila na gnoj, temveč na muškatelec.

»Tudi v vašem vrhu raste dobro vino. Gospod mi ga je dal okusiti jeseni. Sam sladkor ga je in roža. To bi ga pila...«

»V našem?« ji je popravil Janez in dobro se mu je zdelo, da je rekla »v vašem«.

»No, v vašem. Saj je tudi vaš. Gospod ga rad daje in trideset let ste že tam gori. Jaz bi bila rada tam gori...«

Janez je čutil, da je prišel trenutek, in ni je pogledal v oči, ko je dejal:

»Trideset let smo bili gori, a zdaj nismo več.«

»Niste?« je zategnila Katica. Obrisala si je usta v predpasnik, kot da so bila mokra od muškatelec. »Kako, da niste?«

»Nismo. Oče je odpovedal.«

»Nocoj?«

»Nocoj, preden je solnce zašlo. In zdaj nismo več...«

»Pa kako?«

Katici se odpoved »tam gori« ni zdela tako lahka. Saj vendar nihče ni mislil na to. Markuš je tam doma in tam bo umrl. Kdo si ga upa riniti na cesto še zaživega? Gospod Anton tu ni imel rok vmes, si je rekla tiho, pripravljena, da brani gospoda Antona tudi tedaj, če bi mu kdo očital kaj hudega.

»Oče... gospod Anton... sprla sta se... in je odpovedal. Saj ni to nič čudnega.« Janez je razlagal, kot da mu je vse jasno že izza rojstva. »Bukvice pravijo, da smo viničarji, dokler ne odpovemo. Oče je odpovedal, Anton je bil zadovoljen

in zdaj treba samo zapisati, da smo služili trideset let in da zdaj gremo.«

Katica se ni ozrla v Janeza, a trudila se je razbrati, ali je žalost, ali je veselje, kar zveni iz njegovih besed — ni ji bilo jasno.

»In vi niste nič oporekali?«

»Kdo mi?«

»Oče, ti.«

»Oče je odpovedal. Kaj bo oporekal sam sebi. Jaz pa sem stal za žlebom in poslušal. Dva sta se bila, tretji je bil priča.«

»Priča... hm!« Katica je vprla brado v dlani, komolce v kolena in se zamislila.

Kakšna priča? Ali mu je bilo pogodi, ali pa je stiskal pesti. Janez se ne zgane hitro, a kadar sproži roko, pade pest, da se zamaje zemlja. Zakaj tu ni hotel? Ali se mu ni zdelo potrebno? Torej mu je bilo pogodi. Kam misli moj fant?

In zato se je zdelo Katici bolje, da molči in da pove Janez, kar mu je na srcu.

Postelja v izbi je zaškripala, voda v loncu je pljusnila — botra je zaspala.

Janez je sedel na postelji in si prižigal pipo.

Katica je sedela na postelji in čakala, da Janez puhne prve oblake v zrak.

Janez je puhnil prve oblake v zrak in stisnil tlečo vžigalico med prsti.

Tiho je bilo v izbi, kakor sredi polja. Tobak je cvrl v pipi, slina je žvižgala v cevi.

»Katica!« Janez je vzel pipo iz ust in glas mu je odmeval v prsih.

Slišim, a ne slišim, si je dejala Katica in gorko ji je prihajalo. Ni si priznavala rada, a po vsej pravici je vedela, za kaj gre. Dannadan je prihajal Janez v to izbo, dannadan je sedel na tej postelji — in bi ga ne poznala? V srce mu je gledala, čeprav on tega ni vedel. Čez dan je delal, zvečer je prišel in povedal. Pa preden je prestopil prag in povedal, je Katica vedela, kaj je mislil in kaj bo povedal. Če je stari Markuš res pretrgal vezi z Antonom — vse na svetu je mogoče — kaj da v tem slučaju stori Janez, tega da ne bi vedela? Ona, Katica Bidrova, da ne bi vedela?

Zato je Katico zalila rdečica in lasje, ki so ji globoko viseli v lica, je niso zakrili.

»Katica, ali veš, kaj mislim?«

Janez ni bil ne velik, ne močen, ko je rekel te besede. Glas se je rogal njegovemu telesu. A Katici je stisnil grlo.

»Ne veš? Vem, da veš. Zardela si, a ni bilo treba. Saj ni nepoštenosti na tem. Star sem in v službo moram prej ali slej. Prilika je ugodna, da nikoli tako. Da je baš oče tisti, ki jo je po-

vzročil, me ne moti. Zahvaliti ga imam, nikar da bi se jezil nanj.«

»Jezil nanj? Ž njim se jezil, ž njim kled in in čutil krivico. Ali nisi sin?«

Janez je čutil, da misli Katrica drugače, zato se ni vznemirjal.

»Kaj bi bilo, če bi se zdajci razkoračil, udaril s pestjo ob mizo in zagrmel: Krivica, krivica, ljudje božji, se je zgodila? To in to. Vstanite in pogledajte! A ne sodite! Poleno vzamem in — nadenj! Za očeta nadenj, zakaj meni ni storil nič hudega. Ali bi se ljudje tresli od smeha! Tisti ljudje, ki so skriti v srcih in ki ne govore iz ust in ne gledajo iz obrazov. Tisti ljudje, ki jih pozna Bog in vsakdo izmed nas. Ali bi me ne pomilovali, čeprav bi me hvalili na vsa usta? Ali bi me ne zmerjali s tepcem, čeprav bi pravili otrokom, kako sem dvignil roko? Poznam te ljudi. Z očetom popivajo, krivica se jim zdi trikrat večja nego njemu samemu, za durmi svojega prepričanja pa vedo, kaj je prav.«

»Vedo?« Katrica se je ustrašila. »Kako vedo? Saj vendar še nisem ničesar rekla?«

»Vedo. Poznajo mene, poznajo tebe in očito jim je, kaj je med nama. Stvar je umevna, kakorkoli jo obrneš. Vzameva se, brž ko se najde kruh, ki ga je dovolj za dva. In ali ni to kruh, ki je kakor ustvarjen zame, zame, ki delam tam od svojega petega leta in mi ni treba prestaviti stola, da postanem, hlapec hlapčev, hlapec gospodarjev?«

Katica se ni zavedela, da je vprašanje, ki jo je mikalo najbolj, da je to vprašanje zdajci smuknilo skoz prste in da stoji že pred drugim, vsled slučaja zdaj tako lahkim, tako samo po sebi rešenim.

»Pa kako bi se to zgodilo?«

»Nič lažjega nego to. H gospodu stopim že danes in mu povem vse. Rad me ima, in če se je sprl z očetom, se ni z menoj. Ne bova se dolgo pogajala. Kratko, kakor je dogospodaril oče, zagospodarim jaz. Ljudje se niti ne bodo utegnili čuditi. Dan bo in noč in izpod kapa bom stopil jaz. Ti pa boš opravljala živino.«

Katica se je domislila lepih krav in širokih pitanih volov, ki stoje v hlevu, in v mislih je zajela sena iz senjaka, mnogo in lepega, da se prikupi živini kar prvi dan. Janez bi stal sredi dvorišča, bele rokave do komolcev zavihane, in premišljal, česa bi se lotil najprej. Nič ga ne bi priganjala. Janez premisli natanko, preden ukrene. Ugiblje na to in na onostran, preden se odloči. A ko se je odločil, je storjeno, storjeno dobro in zanesljivo. To je njegov glas po vsej fari. O, Janez bi bil gospodar! Dekleta bi ji zavidala, da bi jim nageljni usihali na grudih. Pa le prehitro se je na-

redilo vse to. Mesec dni še — in bilo bi vse v redu.

»Kakor sedmina se mi zdi vse to,« je rekla glasno. »Tvoj oče leži na odru, ti pa se ženiš vpricho pogrebcev.«

»Kdo je umrl?« se je zasmejal Janez in z lic mu je sijala zмага. »Andrejc že toči tretjo posodo in stavim, da bodo še s starino zalivali to svojo sedmino. Če bi bil pogreb, bi vendar zvonili.«

Katica se je nasmejala, kolobarji Janezovega dima so se bili nad svetilko sklenili v krog, se zazibali, zarajali in šli vsak svojo pot.

»Torej da?«

»Kaj da?«

»No, — še to ti bom pravil. Ali se nisva dogovorila?«

Katica že davno ni več oklevala. Le sililo jo je, da se protivi.

»In ljudje, kaj poreko ljudje?«

»Ljudje? Jaz in ti in gospod Anton — kdo je še na svetu?«

Katica je slišala, kako so ji zahreščale kosti v Janezovi dlani, a čutila ni ničesar. Janez je zaprl duri in pred oknom se je zazibala trata.

III.

Ko je stopil Janez v izbo, ki so jo imenovali »gospodovo«, je bilo že pozno. Pod stropom je gorelo devet sveč, počasi in dostojanstveno je tiktakala ura na steni. Gospod Anton je sedel na dveh stolih in vozil z nosom po papirjih, ki so ležali pred njim. Zaslanjal je mizo od ogle do ogle, rožno in tolsto se je svetila pleša nad njo. Gospod Anton se ne da motiti izlepa. Kaj mu mari, kdo je odprl duri, kdo je želel ponižen dober večer in kdo se je tiho ustavil pred njim.

Janez je vrtel klobuk med prsti, in ko se je gospod Anton napisal, je zinil kakor v opravičbo:

»Pozno je že, a prišel sem, ker je gorela luč.«

Široki gospodov obraz, bolj solncu nego luni podoben, se ni zgenil. Sijala je tolšča pod očmi in na licih, kakor da ni živa. Hudo bi se morala potresti izba, da bi se zgenila tudi ona, v smeh ali nevoljo, kakorže.

»Zaradi očeta sem prišel.«

Gospod je razprl oči, kot da se nečesa spominja. Smotka med zobmi se je zazibala in dim se je zakadil v oči. Gospod Anton je moral mežikniti.

»Oče je odpovedal ... in meni je rekel, da ni treba več besede o tem.«

»In ...?« Gospod Anton je s takim in-om nategnil človeka huje nego srednjeveški inkvizitor svojo žrtev z vijakom.

»Mislil sem, da bi ne bilo odveč, če bi spomnil gospoda na to, da sem dovolj star, da bi . . . da se oženim . . . in da bi . . .«

Janez se je zapletel v stavke in nobena misel mu ni hotela pomagati iz njih.

»Oženim se lahko vsak dan, nihče mi ne brani, če imam le streho.«

Gospod Anton se je ozrl na papir, ki je ležal pred njim. Na njem je stalo zapisano, da bi nova streha — stara je preperela — stala dvakrat toliko kot stara, a da bi trpela trikrat tako dolgo kot stara. Trebalo bi seve opeke. In Janez bi bil fant za tako delo. Stari itak ni maral popravkov . . . Premislil je številke, ki so stale tam, in njegovo mirno srce se je umirilo še bolj. Da, Janez stopi na Markuševo mesto, Markuš pa si pojdi hladit jezo na drug vrh.

Janez je mislil, da gre za nevesto. Popravil je torej, kar se mu je prej zareklo, in nič se ni zadiral v gospodove račune.

»Nevesto imam namreč. Saj veste, gospod, Katico sem volil. Ročna je in delo ji ne mrzi. Seve kočja je zanič. Kočo podrem in skurim čez zimo. Stara je še v njej, a dostane do Martinovega. Zemlje pa ni toliko, da bi redil kravo. Nasadim jo z divjaki, da dobimo tukaj prostora za trte . . .«

Gospod Anton je preslišal Janezov zadnji stavek, očitno ga je skrbelo nekaj drugega. Prižgal si je smotko, čeprav je gorela, in jo potisnil med zobe. In skoz zobe je govoril na vso moč nerazločno:

»Toda radi nove stavbe hočem imeti mir. Tu mi ne bo nihče podiral načrtov.«

Kaj je bilo Janezu za stavbo! Streho, le streho daj, o gospod, in da v tvojem vinogradu kopljem in da v tvoji kleti pretačem. In muškateljca natoči tako po priliki vsak mesec enkrat, obema, meni in Katici, da se bo srce smejalo. Zakaj hudo rada ga vidi Katica, pa tudi jaz, Janez Markuš.

»O tem, gospod, ni treba besede. Vem, kaj se spodobi viničarju. Tisti tramovi, ki že stoje, bodo ostali, tiste, ki še leže, bomo postavili, in še kriti bom pomagal, če bo treba. Saj je le v korist gospodarju in viničarju.«

»Potemtakem . . . pogoji bi ostali isti kakor pri očetu . . . pravic in plače ne bom kratil . . .«

Janez je stal na pragu in veter mu je hladil vroče čelo. V košatih brajdah so se svetile zvezde, iz grabna je šumel gozd mogočno in polno kakor morje.

V koči je Janez prižgal luč in sedel na stol. Pa ali niso ležale bukvice na mizi pred gospodom? Janez jih ni spoznal. Kajpak očetove bukvice so bile, gospod Anton jih je bil že prej vzel iz omare. Ali je pač črtal očeta? Kako lahko bi bil poprosil, da vpiše kar njega, sina namesto očeta!

Plamen v svetilki se je zazibal, čez prag je stopilo težko in vinjeno.

Stari Markuš je stal v vratih in iz suknje mu je puhtel močen vinski duh.

»Tako, zdaj vedo vsi. Andrejcu sem povedal, poslušala je tudi Kata iz Kurje vasi in Kata iz Kurje vasi se je križala. Karlu sem povedal, on je plačal bokal in mi je rekel, da me preseli na svojo pristavo. In tudi Mihcu sem povedal. Tam pa je sedel gospod župnik, gospod župnik, bogaboječ mož. Gospod župnik ve, kaj je greh, in on bo sodil. Ne on — Bog bo sodil. Bog . . . Tako, zdaj vedo vsi in zdaj se lahko prične ples.«

»Kakšen ples?« Janez ni slutil ničesar.

»I, selimo se, naložimo voz. Kaj gledaš?« Stari se je naslonil na duri, pipa mu je molela iz žepa prav do ust.

»Tukaj se ne bo nihče selil. Vse ostane, kakor je.«

Stari je razprl oči, pogledal po izbi in z miselno naglico, ki je vinjenim ljudem lastna, je uganil. Raztrgal se mu je obraz in iz levega ustnega kota se je pocedila slina.

»Ti?«

»Da,« je trdo rekel Janez in v stenski uri je zahreščalo.

Markuš je zavil oči, zakrilil z rokami in kolena so mu lezla na tla.

»Na sramoto, ki sem jo doživel tukaj, ti prevzameš službo?«

Janez je samo pokimal. Zakaj Markuš se je po dolgem zvrnil na klop in iz ust mu je grgralo:

»Ti . . . ti . . . ti . . . Komaj sem prestopil prag, pa so že novi ljudje v hiši . . . novi ljudje . . .«

Janez ga je dvignil in položil na posteljo.

